

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:17, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: **31.03.2019**

Kabul Tarihi / Date of Accepted: **12.05.2019**

Sayfa / Page: **302-305**

Book Review and Evaluation / Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme

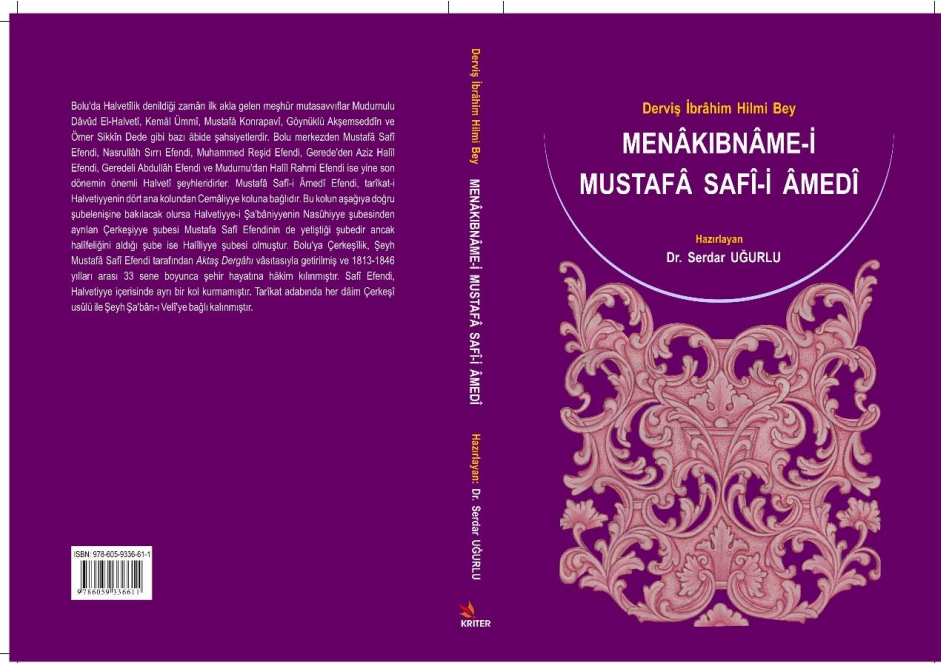
Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK721>

Yazar / Writer:

Doç. Dr. Selçuk Kürşad Koca

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Üyesi
skursadkoca@gmail.com

Serdar UĞURLU, “Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî / Derviş İbrâhim Hilmi Bey”, İstanbul, Kriter Yayınevi, 2017, ISBN: 978-605-9336-61-1, 308 sayfa.

Serdar Uğurlu'nun “Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî / Derviş İbrâhim Hilmi Bey” adlı kitabı İstanbul-Kriter Yayınları tarafından 2017 yılında yayınlanmıştır. Bolu Abant İzzet Baysal

Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan yazar, mezkûr çalışması ile 1800'lü yıllar boyunca Bolu ili ve çevresinde faaliyet göstermiş olan Halvetî meşâyih-ı kirâmına dikkatleri çekmeyi başarmıştır. Menâkıbnâme, Mustafa Safî Efendi'yi konu ediniyor olsa da dolaylı olarak Çankırlı Mustafa Çerkeşi, Geredeli Aziz Halil Efendi, Geredeli Abdullah Efendi, Mudurnulu Halil Rahmi Efendi ve Fâik Efendi gibi diğer bazı Halvetî tarikatının temsilcilerinden de bahsetmektedir.

Diyarbakırlı Mustafâ Safî Efendi, menakıpnamede geçtiği kadarıyla Diyarbakır Müftüsü Hacı Salih Efendi (ö.1236/1820-21)'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi tam belli olmasa da Derviş İbrâhim Hilmi Bey (ö.1879)'in menakıpnamede Mustafâ Safî Efendi'nin 1846 yılında 63 yaşında iken vefat ettiğini bildirmesi, doğum tarihini bulmamıza yardımcı olmaktadır. Mustafâ Safî Efendi'nin tasavvufî mecrada mesafeler kat etmeden önce zahirî ilimlerdeki ilk eğitimine doğduğu yer olan Diyarbakır'da başlamış olduğu görülmektedir. Dokuz yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip hâfız olmuştur. Henüz daha bu yaşlarda iken Arapça ve Farsça'da temayüz ettiği, yazmış olduğu Farsça gazellerden anlaşılmaktadır ki İbrâhim Hilmi Bey bu örneklerden birisini menakıpnameye almıştır.

Aziz Safî Efendi, Diyarbakır'da başladığı eğitimine babasının refakatiyle İstanbul'da devam etmiştir. Babası Salih Efendi'nin ruhsatıyla geldiği İstanbul'da Akşehirli Hoca Hacı Ömer Efendi'den ilim tahsil etmeye devam etmiştir. Aziz Safî Efendi zahirî ve bâtnî ilimlerde olgunlaştıktan sonra 1807 yılında 24 yaşında iken icazetnamesini almıştır. Mustafâ Safî Efendi, icazetnamesini aldıktan sonra Diyarbakır'a dönmek üzere yola düşmüştür. Yolculuk esnasında Aziz Safî Efendi, yol üstünde bulunan Safranbolu Sancağı'na uğramış, Çerkeş kasabasında postnişîn-i irşâd olarak bulunan Şeyh Mustafâ Çerkeşi Efendi'ye tabi olmuştur. Çerkeşi Efendi'den bir müddet bâtnî ilimlere dair dersler aldıktan sonra onun ölümü üzerine bu sefer de talebesi Geredeli Aziz Halil Efendi'ye tabi olmuştur. Mustafâ Safî üç sene de Gerede'de halvet üzerine çile çıkardıktan sonra icazetini alarak Bolu'ya gelmiş ve burada kalmıştır. Aziz Safî Efendi önceleri Bolu merkezdeki Semerkand camisinin hemen yanındaki Semerkand Medresesi'nde iskân edilmiş olsa da çok geçmeden kendisine ait olan dergâhını ve camisini Aktaş denilen mahallede yaptırarak hizmetine burada devam etmiştir. Ölene kadar da bu mahalden ayrılmamıştır.

Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Şer'iyye kısmı 1111 numarada kayıtlı tek yazma nüshadan faydalanmak suretiyle oluşturulmuş olan *Menâkıbnâme-i Mustafâ Safî-i Âmedî* adlı yazma eser, Mustafa Safî Efendi'nin Bolu merkezdeki 33 yıllık irşâd hayatını ve onun çeşitli menakıplarını konu edinmektedir. Menakıbnamenin asıl adı bu yazma nüshasına ve kitaba göre "*Şeyh-i Âlî-şân ve Kutb-ı Cihân eş-Şeyh el-Hâcc Mustafâ Safî Efendi Diyârbekirî Kuddise Sırrühü'l-Âlî Hazretlerinin Menâkıb-nâme-i Hümayûnlarıdır*" şeklindedir. Menakıbnamenin yazarı Derviş İbrâhim Hilmi Bey (ö.1879), Mustafâ Safî Efendi'ye 16 yıl boyunca tabi olmuş ve hizmetinde bulunmuş Arnavut kökenli bir Halvetî dervişidir. Menakıbnâme az önce de ifade edildiği üzere tek nüsha ve 34 varaktan oluşmaktadır. Yazma nüshasının her sayfasında 29 satır mevcuttur. Eser, Derviş İbrâhim Hilmi Bey tarafından kırık bir rik'a ile yazılmıştır.

Derviş İbrâhim Hilmi Bey'in vâkıf kâtipliğinde çalışmış olması, menakıbnamenin diline de yansımış, eserin dili Arapça kelime ve tamlamalarla olabildiğince ağır bir hale gelmiştir. Arapça ve

yer yer de Farsça kelimeler, tamlamalar, hadîs-i şerîfler ve âyetler metnin anlaşılmasını ve okunmasını oldukça güçleştirmiştir. Bu da yazarı kitap çalışmasında oldukça zorlamıştır. Yazar sırf bu nedenle kitabına ilave bir bölüm eklemek zorunda kalmıştır.

Çalışmada yazar şöyle bir yöntem izlenmiştir. Yazar kitap çalışmasına bir önsöz ile başladıktan sonra ardından Mustafa Safî Efendi'nin hayatının, tasavvuf felsefesinin, mensup bulunduğu Halvetî kolu silsilesinin, kendisinden sonraki silsilenin ve Aktaş camisi ile türbesinin de sırayla anlatıldığı birinci bölüm gelmektedir. Bu bölümde Mustafa Safî Efendi ile ilgili olan bütün tarihi ve edebi vesikaların gözden geçirildiği dile getirilmiş, Hamdi Birgören'in hazırladığı ve 2008 yılında Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi tarafından basılmış olan *Bolu Vilâyeti Salnâmesi (Rûmî 1341/Milâdî 1925)* adlı çalışması, Sâdık Vicdânî'nin *Tomâr-ı Turûk-ı Aliye* adlı eseri, Ali Emîrî'nin *Mir'atü'l-Fevâid Fî Terâcimi Meşâhîri Âmid* adlı eseri ve Hüseyin Vassâf'ın *Sefîne-i Evliyâ* adlı eseri gibi mahdut sayıdaki eser kaynak olarak kullanılmıştır. Menâkıbnâmenin Arap harfli Osmanlıca metninin Latin harfli olarak transkribe edilmiş olduğu bölüm ise metnin ikinci bölümünde bulunmaktadır. Bu bölümde eser transkribe edilirken sadece uzun ünlülerin (î, â, û) ve ayın harfinin transkripsiyon işaretinin (') gösterilmesi ile yetinildiği görülmüştür. Menakıbnamede okunamayan kelimeler çok azdır. Sadece birkaç kelime okunamadığı için yeri boş bırakılmak suretiyle çalışmada gösterilmiştir. Metnin üçüncü bölümünde ise ikinci bölümün transkribe edilmesine rağmen okunduğunda anlaşılmasının oldukça güç olması nedeniyle, metnin sadeleştirilmiş haline yer verilmiştir. Kitapta metnin nesir kısımlarının dili sadeleştirilip anlaşılır hale getirilirken yazar tarafından olabildiğince titiz davranıldığı ve müellif tarafından anlatılmak istenilen her ne var ise ona bağlı kalınmaya çalışıldığı dile getirilmiştir. İkinci bölümdeki transkribe edilmiş olan manzum kısımlara ise üçüncü bölümde dokunulmadan olduğu gibi yer verilmiştir. Kitapta manzum kısımların aruz vezinleri her manzumenin başında gösterilmiştir. Kitabın son kısmında ise kelime dizinine yer verildiği görülmektedir. Ayrıca hemen arkasından fotoğraf listesi, kaynakça ve yazmanın tıpkıbasımının da geldiği görülmektedir. Fotoğraf listesinde yer alan fotoğraflar Aktaş Dergâhı, Aktaş Camisi ve Mustafa Safî Efendi'nin camiye bitişik haldeki türbesi ile ilgilidir. Ayrıca resimler arasında türbenin hemen yanındaki iki eski mezar taşı da dikkatleri çekmektedir. Kitapta yazarın aktardığına göre bu resimdeki mezar taşları Mustafa Safî Efendi'nin iki torununa aittir. Azîz Safî Efendi bir zamanlar Diyarbakır'da evlendiğinde o evlilikten anlaşıldığına göre bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Fazla bir zaman geçmeden Safî Efendi eşini kaybedince öksüz kalan kızını Diyarbakır'daki babasına bırakmış İstanbul'a geçmiştir. Bu kız ise dedesinin refakatinde büyümüş ve evlenmiştir. Bu evlilikten de iki erkek torunu dünyaya gelmiştir. Kızları da daha sonra vefat edince torunlar Akif ve Reşid Efendiler, Bolu'ya getirtilmiş ve adı geçenlerden Akif Efendi Bolu'da evlenip kalmıştır. Reşid Efendi ise menakıbnamedeki bilgiye göre Şeyhzâde Nasrullâh Sırrı Efendi'ye damat olmuştur. Mezâr taşlarının kitabelerine göre Âkif Efendi 1311/1895 yılında vefat ederken Muhammed Reşid Efendi ise 1320/1904 tarihinde vefat etmiş görünmektedir.

Kitapta toplam yirmi dokuz adet menkıbe bulunmaktadır. Bu menkıbelerin çoğu Mustafâ Safî Efendi ile alâkalıdır. Bunların dışında eserde otuz adet gazel ve koşma şeklinde ilahi, iki adet gazel şeklinde tarih, bir adet tahmis, iki adet na't-ı şerîfe, bir adet muhammes, bir adet kıta, bir adet şarkı ve bir adet de terkîb-i bend bulunmaktadır. Manzumelerin on tanesi *Safî* mahlasıyla Mustafâ Safî

Efendi'ye aitken diğerleri ise *Fâik-Fâikâ* mahlasıyla oğlu Mehmed Fâik Efendi'ye aittir. Mehmed Fâik Efendi'ye ait olan manzumelerin dili ve kurgusu oldukça güçlü ve sanatkârânedir. Eserde Mehmed Fâik Efendi'nin çok genç bir yaşta öldüğü anlaşılmaktadır. Bu da gelecekte Bolu ve Türk edebiyatı için önemli bir şahsiyetin yetişememiş olması adına oldukça üzüntü vericidir. Metnin en sonunda ise bir de terkîb-i bend mevcuttur.